

ЈОСИП СЛАВЕНСКИ И ЊЕГОВО ДОБА

Зборник радова са научног скупа одржаног поводом 50 година од композиторове смрти, уредник Мирјана Живковић, Музички информативни центар, Факултет музичке уметности и Музиколошки институт САНУ, Београд, 2006.

Зборник радова са научног скупа одржаног од 8. до 11. новембра 2005. у организацији Музичког информативног центра, Факултета музичке уметности и Музиколошког института САНУ, потврдио је утисак који смо стекли током одвијања скупа, да је домаћа музичка средина спремно и достојно обележила педесет година од смрти Јосипа Славенског. Објављени радови ће свакако утицати на процес чвршћег уткивања дела овог изузетног композитора у српску музичку традицију, чиме се неће оспорити његова припадност и другим музичким културама са подручја бивше Југославије, мада оне – колико нам је познато – овом јубилеју нису посветиле посебну пажњу. Свакако ће доћи време када ће богата композиторска заоставштина Славенског више привлачити музикологе из ширег окружења, а до тада ће, надамо се, српски музиколози наставити да је проучавају, вреднују и превреднују. Треба посебно истаћи значај чињенице да су организатори научног скупа успели да ангажују неке иностране музикологе да напишу прилоге за овај скуп, мада не и колеге из других бивших југословенских република. Поред Елене Гордине из Русије, Лауре Манолаке (Manolache) из Румуније и Ига Сереса (Seress) из Француске, из иностранства је дошла и Данијела Шпирић, докторанткиња из Велике Британије, пореклом из Босне.

Зборник који је уредила Мирјана Живковић, дугогодишњи плодни истраживач дела Славенског, садржи осамнаест музиколошких радова и неколико других прилога који на прикладан начин употпуњују поглед на композиторов опус. Текстови су подељени у пет група: 1. *Контекст стваралаштва Јосипа Славенског*, са радовима уводног и општијег карактера, затим две најобимније групе: 2. *Рецепција стваралаштва* и 3. *Стваралачки опус Јосипа Славенског*, док посебну, четврту групу, чине прилози о композиторовом стваралачком односу према фолклору. У последњу целину увршћени су текстови сећања и рефлексација о композитору који су, иако немају научни карактер, значајни као сведочанства дубоког трага који је његово дело оставило на млађе генерације музичара. Поред топлх сећања Душана Плавше на Славенског као педагога и уметника из времена после Другог светског рата и поетски надахнутог евоцирања успомена из раног детињства Иване Стефановић, из времена када је њена породица одржавала блиске везе са композитором и ње-

говом супругом, у овој групи текстова се налази и део једне приповетке Борислава Чичовачког, претходно објављене у Холандији, у којој аутор литерарно – са извесном *лиценцијом поетиком* – реконструише поједине значајне ситуације из живота Славенског; затим је своје место нашло и сагледавање пијанистичких и педагошко-дидактичких аспеката композиторовог клавирског опуса из пера Милоша Павловића, и најзад, прилог који је могао стајати и на почетку зборника – кратак и мисаоно прожет говор академика Дејана Деспића, прочитан пре отварања скупа, приликом откривања спомен-плоче на улазу зграде у којој је Славенски становао.

Драгоцен је прилог проф. Мирјане Живковић о југословенству Јосипа Славенског, који је тематски много шири него што то наслов наговештава, јер обухвата и разматрања о изворима композиторовог стваралаштва и његовим битним карактеристикама. Уз рад је објављен и један композиторов аутограф из 1913. године у коме су, као што примећује ауторка, „обједињене преокупације које ће прожети целокупни опус Јосипа Славенског: интонација и ритам фолклорних напева и природно звучање вишеслојне вертикале“ (стр. 20).

Неки од радова посвећених стваралаштву Славенског доносе резултате истраживања појединачних дела, на пример прилог Надежде Мосусове о мало познатој музици за драму *Печалбари* Антонија Пановића (1936) која је могла да прерасте у оперу, и рад Весне Микић о *Музици у природном систему* (1937) у контексту композиторовог чланка о електричним инструментима („Музички гласник“, 1939) у којем се примећује његова амбиваленција према улози и значају ових инструмената. У свом прилогу о тумачењу опуса Јосипа Славенског као јединственог дела, Биљана Милановић се полемички позиционира према неким ранијим студијама о овом аутору, инсистирајући на неопходности да се фолклор и истраживање звука у његовим композицијама сагледавају као јединствен феномен. Пришавши делима Славенског са великим претходним искуством проучавања дела Николе Херцигоње, Бранка Радовић је нагласак ставила на начине како су ова двојица композитора реаговала на инспирацију међумурским фолклором. Уочила је сличности и разлике у њиховим приступима и указала на трагове утицаја Славенског на млађег колегу. Рад Анице Сабо представља користан аналитички увид у ауторске верзије свите *Са Балкана*, првобитно компоноване за клавир. Аналитичког карактера су и радови најмлађих учесника скупа – Игора Радете који се служи сет теоријом при разматрању елемената конструктивизма у гудачким квартетима Славенског, и Маје Васиљевић (чији прилог више припада трећој него другој групи радова) која је своју пажњу усмерила ка тумачењу присуства до-

декафонског мишљења, нетипичног за Славенског, у његовим делима из касних тридесетих година, *Хаосу* и *Музици* 38.

Још један млади музиколог, Данијела Шпирић, изложила је неке нове погледе на опус Славенског, али посматрајући његово дело у целини. Она, наиме, у њему, посебно у клавирским делима, уочава текстурне елементе који се не уклапају до краја у дати контекст, који му се на неки начин опиру (*defiant textural elements*, стр. 163), у чему уочава фрактуре хибридног музичког језика који се може тумачити као показатељ модернистичке фрагментаризације на различитим нивоима друштва и културе.

Троје аутора су у центар својих проучавања ставили композиторов приступ фолклору. Ослањајући се на неоримановске погледе, Иг Серес анализира начине хармонизације пентатонских мелодија код Бартока и Славенског, а управо иста двојица композитора савременика главни су актери у једном готово драмски напетом разматрању „случаја“ рецепције Бартокове збирке *Српско-хрватске народне песме*. Сања Радиновић, једини етномузиколог учесник овог скупа, студиозно је проучила политички контекст полемике из 1954–55. године у којој је један од учесника био Славенски, изазван на реаговање неким Бартоковим ставовима које је протумачио као националистичке.

Прилози о контекстуализацији и рецепцији дела Славенског тематски су разноврсни. Лаура Манолаке је нашег композитора довела у везу са румунским савремеником Теорђом Енескуом, али је тежиште свог рада ставила на анализу утицаја Енескуовог „модела ригорозне модалне организације“ на стваралаштво других румунских композитора. У свом раду о рецепцији опуса Ј. Славенског у Русији, Елена Гордина је истакла да је он тамо био готово непознат до краја педесетих година прошлог века, а да је она сама, будући професионално заинтересована за музику Југославије, његовом делу посветила више текстова, први пут још у свом дипломском раду из 1965. године. Татјана Марковић је у свом прилогу о интернационалној делатности Славенског у светлу његове кореспонденције, поред општег погледа на тему, дала и већи број конкретних примера, међу којима је свакако најзначајније праћење успеха *Балканофоније* у свету. У чланку Роксанде Пејовић приказује се панорама српског музичког живота у првој деценији после 1945. године у огледалу критике, при чему се Славенски издваја као композитор који је углавном сматран за „утврђену вредност“. Један од његових тадашњих највећих поштовалаца, Павле Стефановић, касније је имао извесне дилеме у погледу реалног вредновања опуса Ј. Славенског, о чему пише Ана Котевска на основу увида у пишчеве објављене и

необјављене текстове. Ивана Медић је своју пажњу усмерила ка делима ученика Славенског који су му посветили нека своја дела, посебно се задржавајући на *Еклоги* Људмиле Фрајт. Користан је и прилог Милице Гајић која је саставила библиографију написа српских аутора о Славенском после 1984, односно после објављивања монографије Еве Седак о овом композитору.

Од укупног броја текстова у зборнику, око половина је посвећена анализи композиција Славенског, док се у осталима разматрају различити други аспекти његовог деловања, што нам се чини као добра пропорција. У значајној мери су избегнута „рециклирања“ познатих идеја и добили смо увид у досад непознате податке, као и у нове погледе и оцене, чиме је обogaћена домаћа музиколошка литература. Четири рада су објављена на страним језицима, као и резимеи домаћих прилога, али се мора приметити да квалитет превода није увек на висини.

Као што се из раније поменутог чланка Милице Гајић може видети, после 1991. године је настала осека интересовања наших музиколога за дело Јосипа Славенског. У том смислу је научни скуп који му је био посвећен 2005. године био без сумње значајан подстицај за нова сагледавања и вредновања, прилика да и нове генерације формулишу своја виђења. Може се очекивати да ће овај зборник радова представљати и позив музиколозима да даље истражују опус Јосипа Славенског – композитора самосвојног и препознатљивог израза, чије се дело опире једноставним дефиницијама и класификацијама.

Мелита Милин

UDK 78.036:78.071.1 Slavenski Josip